

Matej Bogataj

Mularija v nikoli odčaranem svetu

Vlado Žabot: SKRIVNOST MOČVIRJA VILINDOL

Založba Mladika, Ljubljana 1994

Čeprav je *Skrivnost močvirja Vilindol* (prva) Žabotova proza za mladostnike, ne skriva – in noče skriti – siceršnje avtorjeve obsedenosti z opisovanjem arhaičnega, prvinskega sveta, ki je še ves čudežen in fantastičen, v katerem še bivajo pošasti in vile in ptice in sploh ves bestiarij, ki je koeksistiriral ob človeku v svetu pred prihodom civilizacije. Ta je pri Žabotu predvsem nekaj, kar nosi s sabo urbano življenje in drugačen ritem dela, proizvodnje, s tem pa nekaj, kar skrivnost izrinja in jo dela deviantno, tujo, pošastno; in v tem je Žabotova proza pristno ekološka in holistična, saj se angažira s kritiko napredka na račun temelja, celote, povezanosti vsega z vsem. Osnovni zaplet Žabotove proze je pravzaprav prihod tujcev – ljudi iz mesta ali vsaj industrijsko bolj razvitega kraja – v Dolič; tu odprejo tovarno za izdelavo preprog. To zmoti predvsem glavnega junaka Črta pri sicer zavrti ljubezni do dekle, ki s tem, da se o njej govori, da jo vozi fabrikantov mulo na mopedu, izgubi vso avro, vzvišenost, poba pa doživlja ljubezenske bolečine in to ga samo še bolj podžiga pri razkrivanju svinjarij prišlekov. Vendar je to pravzaprav samo začetek še večje katastrofe; prihod tovarne tudi sicer bistveno poruši krhko ravnotežje sveta, v celoto katerega so prej všteti tako lokalni bebček kot tudi raznovrstne ptice, ki se morajo umikati vse globlje v močvirje. Bebčku, ki je bil prej neškodljiv del skupnosti, podtaknejo prišleki napadalnost, da zbeži in izgine, hkrati začnejo poginjati tudi ptice, ki so očitno nosilci čudežnega, skrivnostnega, onstranskega. Žabot tudi sicer, na primer pri imenovanju, rad uporablja

pogansko (staroslovansko?) simboliko. Pri tem je zanimivo to, da najdemo začarani svet še pri dveh sodobnih slovenskih prozaistih; v istrskem; pa tudi psihofantastičnem delu Marjana Tomšiča in v romanu *Ki jo je meгла prinesla* Ferija Lainščka, tam tudi v povezavi s ptico kot voditeljico in nosilko skrivnosti; vendar je bistvena razlika med tema svetovoma in Žabotovim predvsem ta, da poznata oba prejšnja profesionalca, za katerega se predpostavlja, da zna rokovati s skrivnostjo, pa naj je to čarovnik, šaman, duhovnik, nekdo, ki bi moral biti bolj obdarjen predvsem pri komunikaciji s potlačenim in prikritim. Pri Žabotu pa je skupnost še bolj arhaična, bolj iz enega kosa, zato se to, da na mesto za presegajoče občutljivih in vpletenih stopijo mladostniki, zdi predvsem zaradi žanra samega – zaradi mladostniške literature.

Hkrati je očitno, da je *Skrivnost močvirja Vilindol* kljub vsemu napisana predvsem za mlajše, tudi pri vnašanju nekaterih iz mladinske literature poznanih žanrskih vzorcev. Tako nas razplet zgodbe, v katerem se začne nekakšna najstniška srečna ljubezen, potem ko preženejo hudobca, ki je lovil ptice, da bi iz njihovih kožic delal podloge za preproge, močno spominja na Vandotovega *Kekca* oziroma na to, kako so pregnali Bedanca, medtem ko je tista plast, ko zasledujejo hudobca, po svojem aktivizmu in predanosti zelo podobna socialistični mladinski kriminalki, v kateri otroci stražijo na stopnišču, da bi odkrili, kdo vsako jutro krade časopis. Enako spravljiv, že kar mladostniško tolažniški je tudi konec, ko se mlada junaka najmeta na ptičjem pokopališču in se med njima očitno skuha prava adolescentska ljubezen; ne gre toliko za ponovno vrnjeno enotnost sveta in načel ali iniciacijo v svet odraslih, ki jo povzroči razkritje skrivnosti in zmaga nad zlom, kot za dobeseden začetek individualne obojestranske razčustvovanosti.

Predvsem je mladinska naperjenost *Skrivnosti* opazna pri samem močvirju, sicer obveznem kraju dogajanja Žabotove proze; to je tokrat manj morbidno in zatoхло, kljub vdiranju in nenehni zamegljenosti nekako prehoden in rešljiv blodnjak, ki je sovražen predvsem tistim, ki so sovražni življenju v njem. Močvirje tudi tokrat nastopa v dvojni vlogi: je kraj svetega, prostor, kamor se umikajo skrivnosti in v katerem še vedno prebivajo pošasti in strahovi, torej oddaljen kraj, v katerem je osišče sveta, mesto prehoda in čudežnega. Hkrati je bilo močvirje že v prejšnjih Žabotovih delih tudi fantastična pokrajina, ki se odziva na razpoloženja junakov, nekaj spremenljivega, nekaj, kar razkriva stanje nezavednega in potlačenga.

Tokrat je to manj izrazito, bolj spravljivo, manj temno, grozeče, pogubno. Pa vendar še vedno nepredvidljivo, izmikajoče se, brez ostrih robov, k temu zelo učinkovito pripomore tudi stilno bogat in zgoščen, izmikajoč Žabotov jezik, ki nam ves čas zgolj sugerira in jemlje gotovost; splošna negotovost glede tega, kar vidimo skupaj z junaki, je dobro ponazorjena predvsem s stavki, nabitimi s "kot" in "kakor". Nič se ne zgodi zagotovo, vse se zgodi, kot da bi se zgodilo, premaknilo, poniknilo, izginilo, kakor da bi se oglasil ptič, kakor da bi se zganila senca. Ta občutek neulovljivosti še povečujejo kratki stavki, nakopičeni eden ob drugega, ki kažejo pravzaprav na tesnobne premolke med njimi, na begavico in nesklenjenost vtisov junakov, na mučna pričakovanja naslednjega premika, na nejasno sluten nastop groznega in neznosnega - ali pa odrešujočega. In zdi se, da je kljub večji preglednosti in "zunanjemu", iz mladinske literature prinesenemu skeletu zgodbe, ki daje tej prozi večjo komunikativnost, ravno premišljena uporaba jezika, paralogične skladnje in izredno natančnega ritma ponoven dokaz Žabotovega literarnega talenta in veščine. To, da je zgodba bolj všečna in laže prebavljiva kot prejšnje, jo seveda samo odpira številnejšemu bralnemu občinstvu, a to pri tem, da gre za eno močnejših bralnih doživetij, n i nikakršna ovira.